

DOUĂ DESCOPERIRI DIN PERIOADA DE TRECERE DE LA EPOCA BRONZULUI LA EPOCA FIERULUI LA CEFA

de
IOAN CRIȘAN

Recente lucrări de amenajări și îmbunătățiri funciare, desfășurate în hotarul localității Cefa, pe terenurile numite de săteni „Silvaș” și „Futraș”, au scos la lumină, printre albe vestigii arheologice, materiale aparținând perioadei de trecere de la epoca bronzului la prima vîrstă a epocii fierului /Br CD-Ha A₁/¹. Cercetările arheologice de suprafață întreprinse în aceste două părți de hotar au surprins cîte o alveolare din al căror profil ieșeau fragmente ceramice. Observațiile efectuate cu ocazia salvării acestora arată că în primul caz este vorba de o groapă menajeră, iar în al doilea de o groapă rituală sau de un mormînt.¹

1. **Groapa menajeră de la „Silvaș”.** Se află în cuprinsul unei stațiuni arheologice cu mai multe nivele, situată în plină cîmpie joasă, pe malul drept al canalului Rădvani, lingă pod. Groapa avea conturul de formă circulară, adîncindu-se pînă la 0,80 m de la suprafața actuală. Partea superioară a fost atinsă de cupa excavatorului, materialele dislocate nemaiputînd fi salvate. În ea s-au găsit, de-a valma, cioburi cu urme de ardere secundară, chirpic, bucăți de oase de animal și resturi de ardere (cărbune, scrum).

Dintre numeroasele fragmente ceramice se disting cele ale unor vase mari de culoare cărămizie, avînd gîtul cilindric și corpul bombat. Decorul lor constă din linii groase orizontale și proeminente conice dispuse pe gît (Pl. I/1), combinații de linii subțiri trase pe gît și pe corp, apucători în formă de creastă (Pl. II/1, 2, 3).

A putut fi întregită o ceașcă cu două torți lucrată din pastă de culoare cenușie-plumburie. Are corpul de formă bitronconică, gîtul scurt decorat cu arcade, gura cu buza întoarsă în afară (I=7 cm, dg=8 cm, df=4 cm). Umărul rotunjit este ornamentat cu caneluri ușoare, întrerupte de patru proeminente împinse dinăuntru, mărginite de cîte un semicerc punc-

¹ Unii arheologi deosebesc o perioadă distinctă de trecere de la epoca bronzului la prima vîrstă a epocii fierului/Br CD-Ha A₁ (S. Dumitrașcu, I. Emödi, *Materiale arheologice de la sfîrșitul epocii bronzului și de la începutul epocii fierului descoperite la Biharea*, în *Acta Musei Porolissensis*, 1980, p. 47—67), în timp ce alții consideră astfel de descoperiri ca aparținînd epocii bronzului, faza finală (N. Chidioșan, I. Emödi, *Grupul cultural Igrîța de la sfîrșitul epocii bronzului*, în *Crisia*, 1982, p. 61—86; D. Ignat, *Așezarea de la sfîrșitul epocii bronzului de la Suplacu de Barcău*, în *Crisia*, 1984, p. 9—26).

tat. Pe partea inferioară a ceștii, în jurul fundului, au fost trasate linii subțiri, alcătuind un sistem de romburi (Pl. III).

Printre fragmente mai apar torți, proeminente conice încadrate de caneluri, cioburi cu briuri crestate și cu nervuri (Pl. I/2 a, b, 3, 4).

Materialele scoase din groapa menajeră de la „Silvaș” au analogii sugestive cu descoperirile din alte localități din Bihor. Vase mari cu corpul bombat, decorate cu linii orizontale sau cu proeminente conice înconjurate de caneluri circulare sînt prezente în descoperirile de la Oradea — cimitirul municipal², Cociuba Mare³, Biharea⁴, din peșterile de pe valea Crișului Repede⁵ și de la Suplacu de Barcău⁶. Ceașca cu umeri canelați și proeminente încercuite cu puncte are asemănări ușor de sesizat cu una din ceștile din mormîntul nr. 1 de la Biharea⁷. Fragmentele mari ornamentate cu arcade de linii subțiri au același decor cu unele dintre cele rezultate dintr-o groapă rituală de la sfîrșitul epocii bronzului descoperită la Oradea — Salca⁸.

Pe baza acestor analogii, materialul ceramic aflat în groapa menajeră de la „Silvaș” se poate plasa într-o fază mai timpurie a perioadei de trecere de la epoca bronzului la epoca fierului.

2. Groapa rituală de la „Futraș”. A apărut în stînga drumului comunal Cefa—Gepiu, aproape de cantonul de cale ferată, pe ultima treaptă a cîmpiei înalte, la distanță de aproximativ 6 km de prima descoperire. Se compune dintr-o vatră aflată la adîncime de 0,60 m de la actualul nivel de călcare, profilîndu-se în peretele șanțului ca o lentilă de pămînt ars de culoare gălbuie-roșietică, cu grosimea de 20 cm. Deasupra ei au fost găsite cioburi de aceeași culoare.

Spre sud de vatră, dar în imediata vecinătate, se adîncea, pînă la 1,20 m, o groapă în care au fost „aruncate” diverse cioburi și bucăți de vatră.

Din resturile ceramice aflate în groapă au putut fi întregite o urmă și un disc ce pare a fi capacul urnei.

Urna, în formă de vas-sac (dg=20,5 cm, df=12 cm, l=23 cm), este făcută din pastă de bună calitate, are culoarea cenușie cu flecuri cărămizii în exterior, rezultate în urma arderii secundare, cărămizie în interior. Pe corp are patru prinzători formate din cîte o pereche de mameloane lipite, iar pe buza îngroșată sînt imprimate adîncituri circulare (pl. IV/2).

Discul, cu diametrul de 25 cm și grosimea de 1,5 cm, are trasate pe o parte caneluri ce ar reprezenta razele soarelui. Este modelat din aceeași pastă ca urna și are culoarea cenușie (Pl. IV/1).

În groapă a mai fost găsită partea inferioară a unui vas de formă tronconică, lucrat din pastă pămîntie-negricioasă. Pe corp este prevăzut

² K. Horedt, în *St. Com. Brukenenthal*, 13, 1967, p. 143.

³ S. Dumitrașcu, în *Crisia*, 1973, p. 139—159, pl. I.

⁴ S. Dumitrașcu, I. Emödi, *op. cit.*, fig. 1/1, 3/1.

⁵ N. Chidioșan, I. Emödi, *op. cit.*, fig. 1/1.

⁶ D. Ignat, *op. cit.*, pl. I/3, II/2.

⁷ S. Dumitrașcu, I. Emödi, *op. cit.*, fig. 1/3.

⁸ I. Emödi, *O groapă rituală de la sfîrșitul epocii bronzului descoperită la Oradea*, în *Crisia*, 1979, fig. 4/1, 2, 3.

cu proeminențe, la bază avînd trei orificii închise cu dopuri din același material (Pl. V/1).

Dintre cioburi au mai fost parțial reconstituite:

O strachină de culoare neagră, pe alocuri arsă secundar pînă la roșu, frecvent întîlnită în epocă. Pasta este de bună calitate, pereții subțiri, buza răsfrîntă în afară, ușor lobată și canelată în interior, umărul de asemenea canelat (Pl. V/2).

Un vas bitronconic de culoare pămîntie negricioasă cu urme de ardere secundară. Executat din pastă de calitate inferioară, conținînd cioburi pisate, avea pe corp un rînd de apucători, iar pe umăr proeminențe — creastă slab reliefate (Pl. VI/1).

O bucată dintr-un vas cuptor portabil (?) lucrat din material grosier de culoare gălbuie-maronie (Pl. VI/2).

În interiorul gropii nu au fost găsite materiale tipice gropilor menajere (chirpic, oase, unelte).

Conținutul și structura gropii par să indice că rugul se afla undeva în altă parte sau, poate, lîngă groapă deasupra vetrei, ca apoi resturile arderii și vasele să fi fost aruncate în groapă⁹ ori sparte ritual și apoi depuse în groapă¹⁰. Faptul că în groapă s-au găsit numai martorii arderii vasele adiacente și discul solar sugerează ideea că ne aflăm în fața unei amenajări de cult sau a unui mormînt din care lipsesc însă oasele calcinate. Astfel de morminte au mai fost găsite în județ la Oradea¹¹, Biha-rea¹² și în peșterile de pe valea Crișului Repede¹³.

În ceea ce privește inventarul ceramic al gropii rituale din „Futraș“, forme de vase asemănătoare se află în descoperirile din județ menționate, caracteristice sfîrșitului epocii bronzului și începutului Hallstattului, observîndu-se, în cazul nostru, o tendință de eliminare a decorului. Se pot constata analogii surprinzătoare cu unele vase din mormintele cercetate la Oradea-Salca, datînd de la începutul epocii fierului¹⁴. Urna funerară are o formă asemănătoare cu vasul-sac din mormîntul IX¹⁵, iar strachina este aproape identică cu două din cele provenite din al III-lea punct de descoperire de la Oradea-Salca, acestea din urmă nefiind însă lobate¹⁶. Vasul bitronconic, atît cît s-a păstrat are o formă identică cu cel aflat în același punct de la Oradea-Salca¹⁷.

Pornind de la aceste considerente, groapa rituală aparține și ea perioadei de trecere de la bronz la Hallstatt, dar unui orizont cronologic mai tîrziu, foarte apropiat de Hallstatt. Culoarea cenușie a majorității vaselor și cea cărămizie a interiorului urnei (dacă nu cumva și cărămiziul din interior este rezultatul unei arderi secundare) pot fi considerate elemente incipiente ale culturii Gáva.

⁹ S. Dumitrașcu, I. Emödi, *op. cit.*, p. 50.

¹⁰ I. Emödi, *op. cit.*, p. 736.

¹¹ *Ibidem*.

¹² S. Dumitrașcu, I. Emödi, *op. cit.*, p. 47—48.

¹³ N. Chidioșan, I. Emödi, *op. cit.*, p. 62.

¹⁴ I. Emödi, *Descoperiri din prima epocă a fierului la Oradea*, în *Crisia*, 1981, p. 321—328.

¹⁵ *Ibidem*, fig. 6/7.

¹⁶ *Ibidem*, fig. 4/2, 4.

¹⁷ *Ibidem*, fig. 4/1.

Vestigiile scoase la suprafață din aceste două gropi completează repertoriul descoperirilor arheologice de acest tip¹⁸, fiind cele mai vestice din județul Bihor¹⁹. Se pun, astfel, în circuitul științific noi piese ce pot contribui la mai buna cunoaștere a acestei interesante perioade istorice.

DEUX DÉCOUVERTES DE L'ÉPOQUE DE TRANSITION DE L'ÂGE DU BRONZE À L'ÂGE DU FER À CEFA

(Résumé)

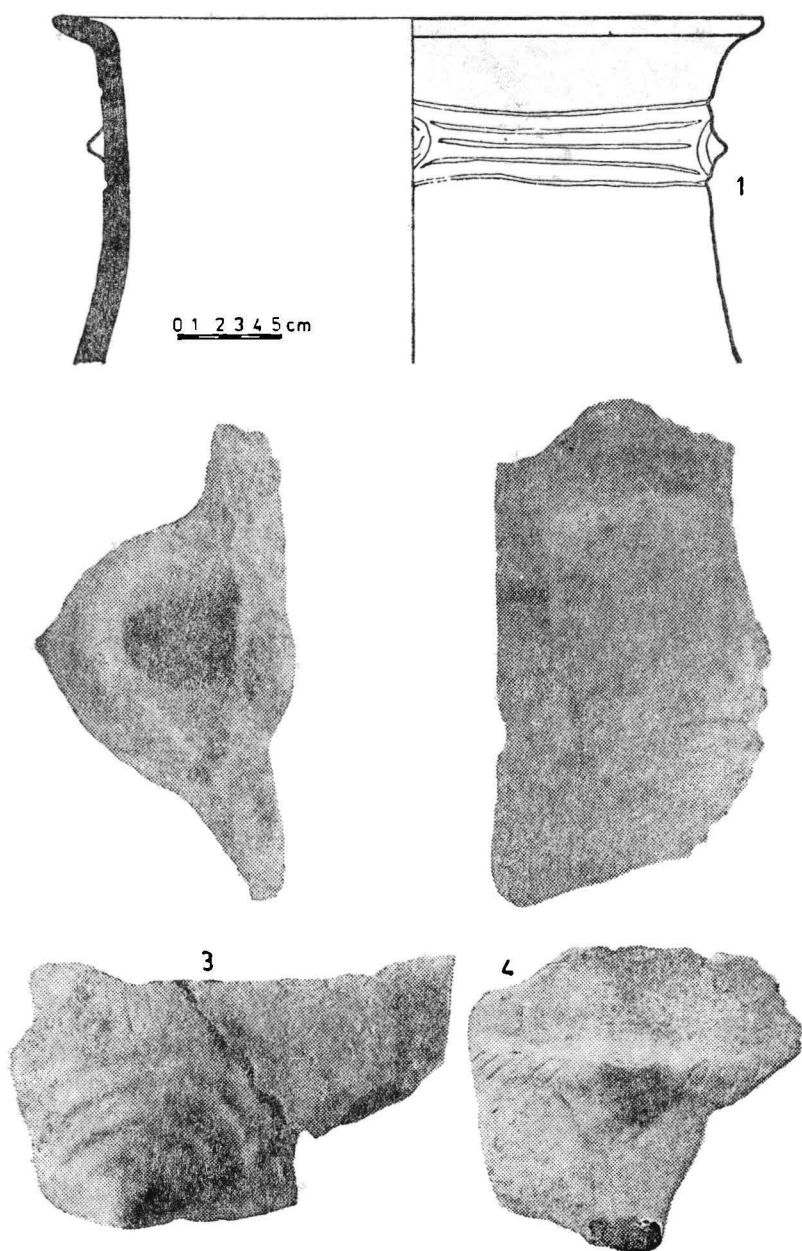
Des travaux d'aménagement et d'améliorations foncières déroulés récemment en limite de la localité Cefa, sur les terrains nommés par les villageois „Silvaș” et „Futraș”, on a découvert quelques fosses alvéolaires dans le profil desquels on a observé de nombreux fragments céramiques. Les observations effectuées à l'occasion de leur sauvetage prouvent qu'en premier cas il s'agit d'une fosse ménagère et dans le second d'un aménagement de cuite ou d'une tombe.

Du point de vue chronologique, on situe les deux découvertes à la limite d'entre l'âge du bronze et le début de l'âge du fer.

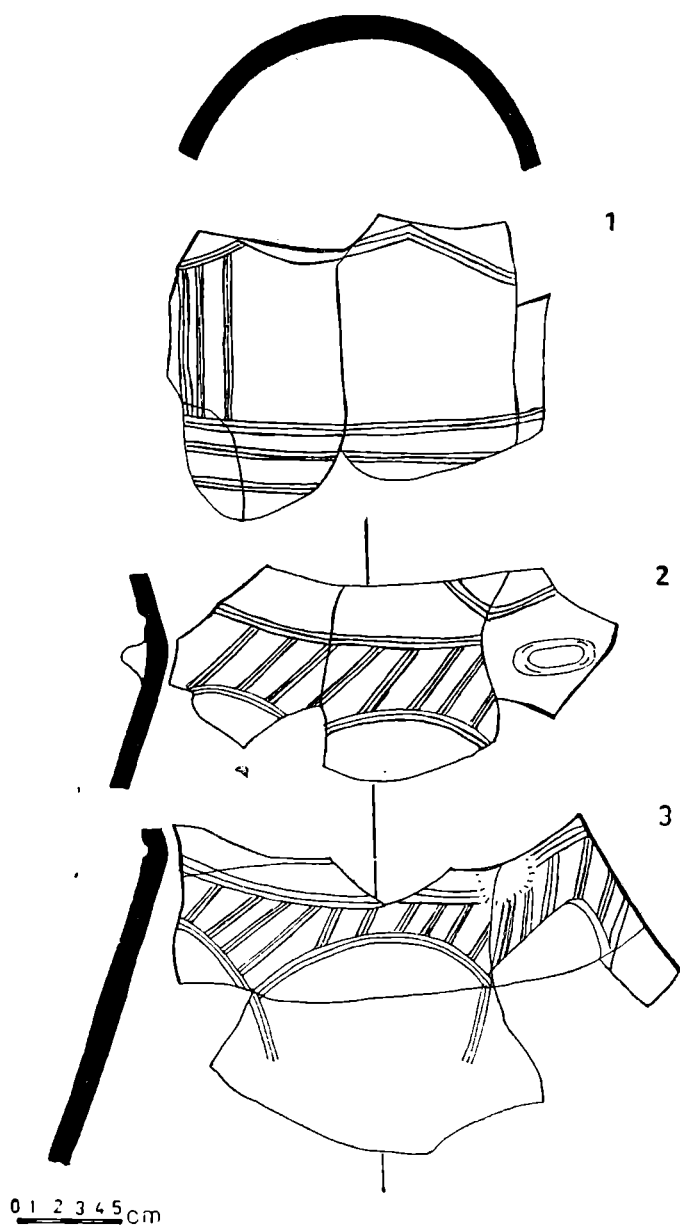
Comme il est difficile d'apprécier exactement le moment auquel les éléments de la nouvelle époque deviennent prédominants vis-à-vis de ceux assumés de l'époque antérieure, beaucoup de spécialistes acceptent, sur la base des découvertes de ce genre, une période de transition de l'âge du bronze à l'âge du fer.

¹⁸ S. Dumitrașcu încadrează descoperirile de felul Br CD-Ha A₁ în cultura Biharea, după descoperirile de locuințe, morminte, depozite și alte piese cercetate în stațiunea arheologică Biharea, în *Carpica*, 1983, p. 105—116; Idem, în *Crisia*, 1986, p. 696.

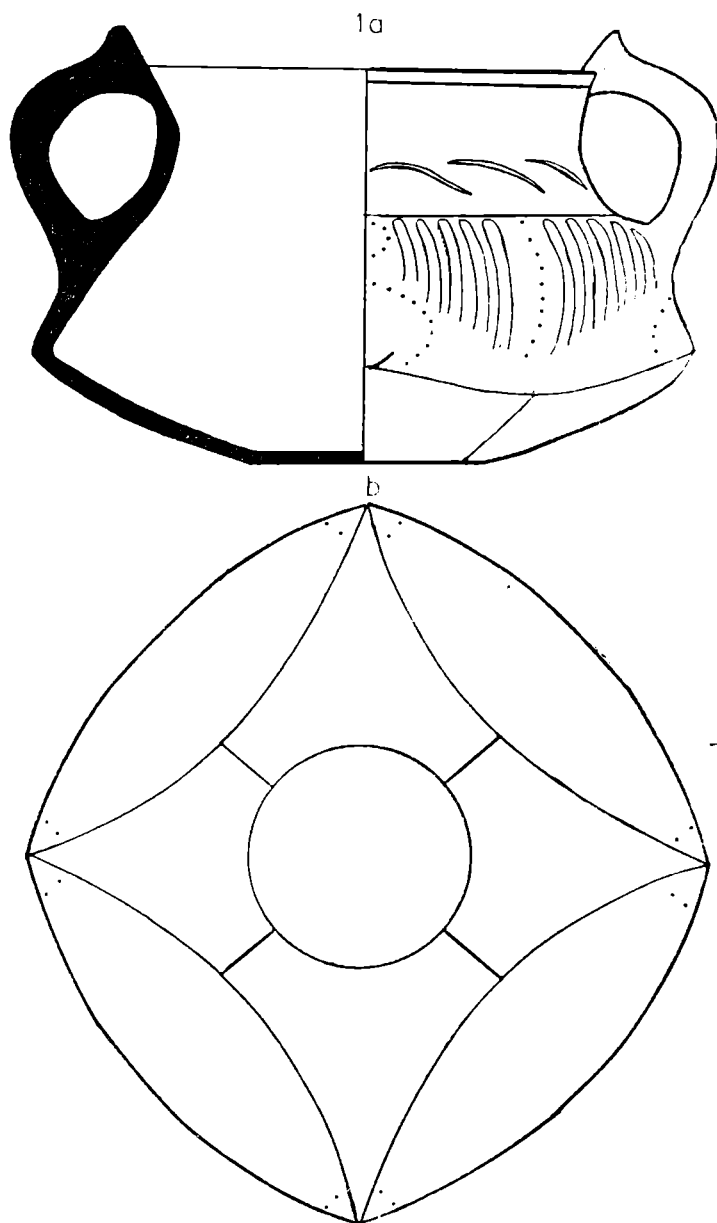
¹⁹ Idem, *Descoperirile arheologice din valea Crișului Negru și semnificația lor istorică*, în *Crisia*, 1985, p. 60—61 (harta); Idem, *Descoperirile arheologice din valea Crișului Repede și semnificația lor istorică*, în *Crisia*, 1986, p. 714—715 (harta).

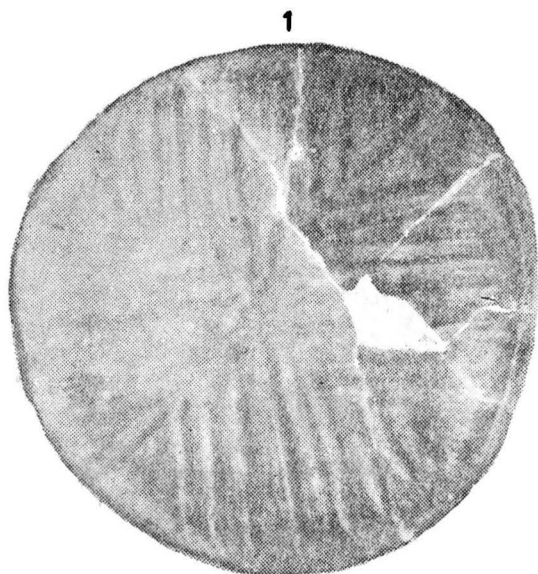
PLANȘA I

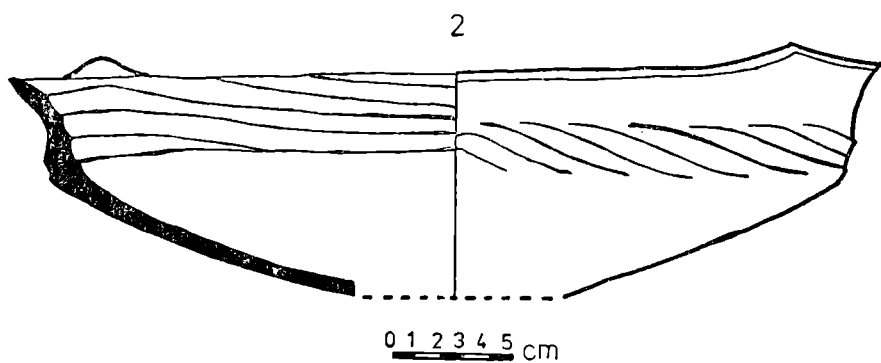
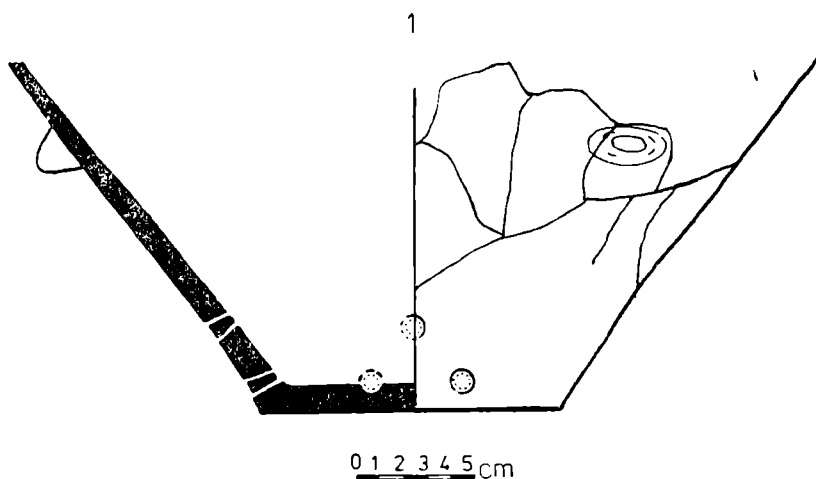
PLANȘA II

PLANSĂ III

PLANȘA IV

PLANȘA V

